

Million Tyrkere har byttet Huse og Grundejendom med hinanden.

Dr. Numelin benægter, at Vandreinstinktet skulde være medfødt, fordi »Udviklingen saa næppe vilde have ført Mennesket ud over Vandringsstadiet«. Paa den anden Side indrommer han, at man møder det paa de mest primitive Trin, men han mener, at det er et Produkt af lakse sociale Former i Forbindelse med religiøs Indifferentisme. Dets Maal er først og fremmest af materiel Karakter: at søge Føden. Man kan ved disse Slutresultater nære sine Tvivl, om Forfatteren er naaet helt til Bunds. At tilskrive Vandringsdriften løse sociale Former, fører let til en Ring-slutning, da disse utvivlsomt ogsaa fremmes af Vandringsdriften. Andet Steds erklærer Forfatteren det da ogsaa for umuligt at betragte Vandringsinstinktet som noget senere erhvervet. Paa enkelte andre Punkter vil man ogsaa være tilbøjelig til at sætte et Spørgsmaalstegn ved Forfatterens Slutninger, som naar han mener, at »intermarrage« inden for Zigeunernes Folk virker fysiologisk styrkende, og underligt er det med to Siders Mellemrum (266 og 268) at høre, at Zigeunerne »stick with . . . intense conservatism to their old traditions«, og at de »are for the most part a people without tradition«. Hovedindtrykket maa dog blive Respekt for en saa overordentlig Ydelse: Dr. Numelins Bog er ikke blot en stor Fundgrube for Etnologer, den byder ogsaa Historikeren en Række Paralleler og Udgangspunkter for videre Tænkning, som mange vil være ham taknemlige for.

Knud Fabricius.

Professor Arth. Christensen har for 2 Aar siden udsendt en meget indgaaende Fremstilling af det mellempersiske Riges Historie (*L'Iran sous les Sassanides*, 559 pp., Kbhvn. 1936). Den er ikke alene en ny og udvidet Udgave af hans tredive Aar gamle Afhandling i Videnskabernes Selskabs Skrifter, der behandlede Sassaniderigets statslige Organisation, men den søger ogsaa at belyse de øvrige Sider af dette Kultursamfund, som tidligere var forbigaaet, og indrammer det Hele i en Fremstilling af Rigets politiske Historie. Et Værk paa halvsjettehundrede Sider kan synes rigelig tilmaalt ved et saa fjerntliggende Emne, men det forsvarer sig selv, naar man betænker, at det drejer sig om en femhundredaarig Udvikling af et Storrige med en særpræget Kultur, der oven i Købet har særlig Interesse for Europa som Nabo, først til det romerske og derefter til det byzantinske Rige. Uheldigt er det da, at det Kildestof, en Sassanidehistorie maa

bygge paa, er saa ensidigt og mangelfuldt bevaret. Navnlig føler man stærkt, at ethvert Forsøg paa at trænge til Bunds i Perserrigets økonomiske Historie maa opgives, da vi hverken har Midler til at bestemme Størrelsen af Skattebyrden eller af Handelsomsætningen med Udlandet. Og dog havde Persien allerede i det sjette Aarhundredes første Halvdel faaet en Matrikulering, hvis Skattesatser er kendte, og det stod i en livlig Handelsforbindelse med Omverdenen, saa at Toldindtægterne var af største Betydning for Herskerne. Dog hverken af Matriklen eller af Toldregnskaberne er nogetsomhelst bevaret til Nutiden.

Men ogsaa naar man vender sig til de øvrige Sider af den sassanidiske Kultur, viser Kildegrundlaget sig langt fra tillidsvækkende. Af Levninger fra Samtiden er kun lidt i Behold i Skikkelse af Bygningsværker, Kunstgenstande, Indskrifter, Segl og Mønter. Om den sassanidiske Literatur gælder det, at den saa godt som fuldstændigt er gaaet tabt i sin oprindelige Skikkelse og kun er bevaret for os i Referater hos senere persiske eller arabiske Forfattere. En Undtagelse danner dog visse Dele af den hellige Bog Avesta. Under disse Forhold maa vi søge til Nabolandene og raadspørge græske og latinske, armeniske og syriske, ja endog kinesiske Forfattere om, hvilke Oplysninger de kan give om Forholdene i det Land, som de i Reglen saa paa med fjendtlige Øjne. At de fleste af dem som kristne desuden stod i Modsætningsforhold til det Rige, som strengt hyldede Mazdaismen, gør ikke Sagen bedre. De kristne Martyrers Akter kan ikke forudsættes at indeholde objektiv Historie om de Konger, som havde givet dem en saa ublid Behandling.

Holder man sig dette Sagforhold for Øje, er der Grund til at se med megen Respekt paa den Bygning, som det er lykkedes Prof. Christensen at opføre af et saa skrøbeligt Byggemateriale. Det er klart, at der er mange Sider af det mellempersiske Kultursamfund, som man ikke faar belyst, ganske simpelt, fordi Kildegrundlaget brister. Men i de store Træk træder Sassanideriget frem for os, og vi kan skønne den Udvikling, det har gennemløbet i den lange Tid fra 224 til 636, da det bukkede under for Araberne under Profetens Efterfølger Omar. Fra Partherriget, der var dets historiske Forgænger, overtog det et halvtudviklet Lensvæsen (den dømmende Magt var dog ikke i de store Lensmænds Hænder, og det ses ikke tydeligt, om disse har været skattefri). I Partherriget levede desuden stadig Zarathushtras Lære, end ikke fritaget for Konkurrence af hellensk Religion, Gnosticisme og Buddhisme. De kraftige sassanidiske Konger gjorde Mazdaismen til Statsreligion, og der fandt under deres

Regering en yderligere Udvikling Sted af den i monotheistisk Retning. De skabte dernæst en stærkt centraliseret Stat, byggende paa en skarp Klasseadskillelse. Under de første Regenter taaltes endnu det fra Forgængerne nedarvede Lensvæsen, men svækket og indkapslet af et borgerligt Bureaukrati; under de senere Konger, navnlig Khusro I »med den udødelige Aand« (531—579), lamsloges det helt, og »Kongernes Konge« var enevældig. Alle disse Herskere, der besad et Rige uden naturlige geografiske Grænser, byggede Landets Sikkerhed udadtil paa en stærk Rytterhær, helt af Jern og rekruteret fra Adelens Rækker, hvilket gjorde dem til farlige Naboer for de romerske Kejsere og disses Efterfølgere Herskerne i Byzants. Julian Apostata fik samme Skæbne over for Sassaniderne, som Cassius overfor deres Forgængere, Partherne. De sassanidiske Storkonger sørgede ogsaa for den indre Sikkerhed, idet de indtog Stillingen som Landets øverste Dommer, og opretholdt et nøje udpenslet Retsvæsen. Som øverste Lovbog fulgte de Avesta med dens Kommentarer, hvortil kom de i Tidens Løb afgivne Responsa fra Retslærde. Naar Forfatteren — med en andet Steds fra velkendt Definition — karakteriserer Perserrikets Forfatning som »le despotisme tempéré par le détronement et le meurtre«, synes denne Dom derfor noget haard. Despotier sættes ellers i Modsætning til enevældige Monarkier ved deres Lovløshed.

En Side af Kulturen, der interesserer Prof. Christensen særligt, er den religiøse, og vi finder ogsaa i dette Værk nye og værdifulde Bidrag dertil. Han dvæler ikke blot ved Statsreligionens Udvikling i stadig stærkere pessimistisk Retning, men han behandler tillige indgaaende de kætterske Bevægelser, den af Gnosticisme og Kristendom stærkt paavirkede Manikæisme og den meget radikale Mazdaisme, der sigtede mod Kvindefællesskab og muligvis ogsaa mod Ejendomscommunisme. Med særlig Opmærksomhed vil en Vesteuropæer følge Kristendommens Skæbne i Iran. Den fik til sine Tider stærkt Indpas i Landet, men Mazdaismens Præsteskab formaaede dog altid at holde den Stangen. Dette skyldtes de kristne Missionærers Ufordragelighed, og man maa give Forfatteren Ret i, at det rent menneskeligt set er et ufordelagtigt Indtryk, man faar af deres Optræden paa Missionsmarken. Paa den anden Side bør det dog ikke overses, at det laa i Kristendommens Væsen, at den umuligt kunde taale nogen anden Religion ved sin Side. Dens Væren eller Ikke-Væren maatte derfor ogsaa i Persien blive et Magtspørgsmaal, og da den verdslige Magt stillede sig paa den bestaaende Religions Side, var dens Skæbne beseglet.

Forfatterens Ordning af Stoffet er ret ejendommelig, og det kan betvivles, om den kan betegnes som efterfølgelsesværdig. For at gøre sin Bog »mere levende«, gemmer han Fremstillingen af de enkelte Kultursider, indtil de politiske Begivenheder indtræder, som de kan »tjene til at kommentere«. Saaledes findes Skildringen af Retsvæsenet knyttet til Kristenfølgelserne, nemlig for at belyse den Retsfølgning, der fandt Sted over for disse fremmede. Familie- og Ejendomsforholdene gives som Indledning til Mazdaismen p. G. a. dennes kommunistiske Ideer o. s. v. Følgen heraf bliver paa den ene Side, at Helhedsbilledet af den sassanidiske Samfundskultur i nogen Grad udviskes, men tillige, at det ikke er let at finde, hvad man søger, i denne Bog. Et godt Register bøder kun til en vis Grad herpaa.

Med god Grund fremtræder Professor Arthur Christensens store Værk paa et fremmed Sprog, thi dets Betydning rækker langt videre end Landets Grænser, det er navnlig uden for disse, det kan ventes at blive studeret med Iver. Men det vil i hvert Fald føles som en Ære for et lille Land, at det paa et perifert, men betydningsfuldt Omraade kan opretholde en Forskning, der giver saaadanne Tilskud til den internationale Videnskab.

Knud Fabricius.

Siden Poul Nørlund i 1920 udsendte sin Bog om det romerske Slavesamfund under Afvikling, er der ikke til det filosofiske Fakultet blevet indleveret nogen Doktorafhandling om antik Historie. Naar derfor Adam Afzelius, der allerede i et mindre Skrift om Pompeius og hans Modstandere og ved en Udgave af Ciceros Breve har gjort sig fortjent af Oldtidshistorie, nu ogsaa har habiliteret sig med et Arbejde om *Den romerske Nobilitets Omfang* (Kbhvn. 1935), er dette i og for sig en Begivenhed.

I den foreliggende Undersøgelse, der nærmest maa betegnes som værende af sociologisk Art, har Afzelius villet give en Definition af, hvem der til de forskellige Tider tilhørte den romerske Nobilitet. Det er tredje Gang, at dette Spørgsmaal rejses. Første Gang besvaredes det af Sigonius derhen, at nobiles var Efterkommerne efter de kuruliske Embedsmænd, d. v. s. Konsuler, Prætorer og kuruliske Ædiler — det var i 1560. Skønt Sigonius ikke førte noget Bevis for sin Paastand, havde hans Definition dog Gyldighed indtil 1912, da Gelzer begrænsede Nobiliteten til Konsulernes Efterkommere.

For tredje Gang har nu Afzelius sat Spørgsmaalet under Debat. Hans Afhandling gør i Modsætning til Gelzers først Rede